

Προϋποθέσεις μιας μεταφυσικής κατάλληλης για τη χριστιανική αντίληψη περί αθανασίας και αναστάσεως.

Για τη συγκρότηση μιας φιλοσοφικής θεωρίας συμβατής με τη Χριστιανική διδασκαλία θα πρέπει να δείχτει ότι οι ακόλουθες θέσεις περί της φύσης των προσώπων είναι μεταφυσικά δυνατές.

α) Ταυτότητα: Το ίδιο πρόσωπο που υπήρχε πριν το θάνατό του υπάρχει και μεταθανάτια.

β) Σωματικότητα: Το δόγμα για την ανάσταση προϋποθέτει ένα είδος μεταθανάτιας σωματικής ζωής. Τα αναστημένα σώματα απολαμβάνουν ένα είδος αφθαρσίας και η φύση τους είναι «πνευματική».

γ) Η αθανασία δεν είναι φυσική ιδιότητα των προσώπων αλλά εκχωρείται θεία χάριτι και αποτελεί προϊόν θαύματος.

Η τελευταία θέση απαιτεί ανεξάρτητη πραγμάτευση των φιλοσοφικών προβλημάτων που σχετίζονται με τη δυνατότητα των θαυμάτων και δεν συζητείται εδώ. Η θέση (α) οφείλει να είναι συμβατή με εύλογες – για ανεξάρτητους με το θέμα μας λόγους – φιλοσοφικές θεωρίες που επιχειρούν να διαφωτίσουν την έννοια του προσώπου και να διατυπώσουν κριτήρια προσωπικής ταυτότητας στο χρόνο (και άρα κριτήρια με τα οποία μπορεί να απαντηθεί το ερώτημα πότε ένα επίγειο πρόσωπο ταυτίζεται με ένα πρόσωπο που υπάρχει μετά θάνατον). Επιπλέον, η κατάλληλη για το σκοπό αυτό θεωρία οφείλει να μην παραβιάζει το δόγμα της σωματικότητας των αναστημένων προσώπων.

Θεωρίες προσωπικής ταυτότητας.

- 1) Καρτεσιανός διϊσμός: Η ταυτότητα των προσώπων συνίσταται στην ταυτότητα των άυλων ψυχών τους (Descartes, Swinburne, Foster). Αντίρρηση: Η υπόθεση των άυλων ψυχών που υποτίθεται ότι τα φυσικά πρόσωπα διαθέτουν δεν συνάδει με το φυσιοκρατικό επιστημονικό κοσμοείδωλο (πώς είναι δυνατόν οντότητες τέτοιου είδους να βρίσκονται **εντός του φυσικού κόσμου**); Η χριστιανική αντίθετα μεταφυσική μπορεί να είναι συμβατή – παρά τα φαινόμενα – με αυτό το κοσμοείδωλο αφού τα μεταθανάτια πρόσωπα και τα αναστημένα σώματα υπάρχουν κατά χάριν και δεν αποτελούν – εν αντιθέσει με τα φυσικά αντίστοιχά τους – μέρος του φυσικού κόσμου.
- 2) Ανιμαλισμός: Η ταυτότητα των προσώπων συνίσταται στην ταυτότητα των σωμάτων τους. Το πρόσωπο Α είναι το ίδιο με το πρόσωπο Β εάν, και μόνον εάν, τα σώματά τους είναι «χωροχρονικός συνεχή» εάν δηλαδή συνιστούν τον ίδιο ζώντα οργανισμό. Αντίρρηση: Η προσέγγιση αυτή είναι ασύμβατη με την πιο εύλογη φιλοσοφική ερμηνεία του δόγματος της σωματικότητας. Σύμφωνα με αυτήν την ερμηνεία, τα σώμα ενός επίγειου προσώπου δεν μπορεί να ταυτίζεται με το αναστάν σώμα του κυρίως για το λόγο ότι τα φυσικά σώματα είναι κατ' ουσίαν φθαρτά ενώ τα αναστάντα κατ' ουσίαν άφθαρτα (για περισσότερα επιχειρήματα εναντίον αυτής της ταύτισης αξίζει να δει κανείς το άρθρο του Van Inwagen 'The possibility of resurrection'). Εάν ωστόσο η ταύτιση αυτή είναι αδύνατη και τα επίγεια πρόσωπα είναι, σύμφωνα με την εξεταζόμενη άποψη απλώς και μόνο εξελισσόμενοι ζώντες οργανισμοί τότε τα άφθαρτα σώματα της χριστιανικής διδασκαλίας αποτελούν εντελώς νέες θεϊκές δημιουργίες και όχι αναστάντα πρόσωπα στα οποία έχει δοθεί το προνόμιο της αθανασίας.
- 3) Θωμιστικός υλομορφισμός: Σύμφωνα με το Ακυνάτη ένα πρόσωπο είναι μία Αριστοτελική ουσία για την συγκρότηση της οποίας το σώμα προσφέρει την ύλη και η ψυχή τη μορφή. Έτσι τα πρόσωπα συντιθέμενα από ύλη και λογική ψυχή προηγούνται οντολογικά τόσο των σωμάτων όσο και των ψυχών τους. Κατά συνέπεια πριν την ανάσταση τα πρόσωπα που έχουν πεθάνει δεν υπάρχουν, αν και «υφίστανται» οι ασώματες ψυχές τους που ευρισκόμενες σε αυτήν την μεταβατική κατάσταση αναμένουν την τελική τους επανένωση με τα σώματα. Αντιρρήσεις: Η θωμιστική προσέγγιση αντιμετωπίζει τις ίδιες ακριβώς δυσκολίες με την προηγούμενη θεώρηση ενώ επιπλέον αδυνατεί να παράσχει ικανοποιητικά κριτήρια ταυτότητας των ψυχών. Καθώς, σύμφωνα με τον Ακυνάτη, οι ψυχές δεν αποτελούν – όπως ισχυρίζονται οι καρτεσιανοί – αυτόνομες ουσίες, μπορούν να εξατομικευτούν μόνο σε σχέση προς τα σώματα με τα οποία ποθούν να επανενωθούν. Αλλά και κάθε σώμα από την άλλη μεριά είναι ως καθαρή ύλη απλή *δύναμις* που δεν μπορεί να εξατομικευτεί παρά μόνο στη βάση της μορφής του. Το όλο εγχείρημα άρα να παρασχεθούν κριτήρια ταυτότητας των ψυχών αποβαίνει κυκλικό.

4) Το κριτήριο της μνήμης (Locke, Quinton, Grice): Σε γενικές γραμμές, σύμφωνα με την κλασική αυτή θεωρία, η ταυτότητα ενός προσώπου συνίσταται στη συνέχεια (πραγματική ή απλώς δυναμική) των νοητικών του καταστάσεων και ιδιαίτερα στην δυνατότητά του να ανακαλεί μέρος των εμπειριών του από το παρελθόν. Κατά το κριτήριο αυτό τα πρόσωπα a_1 και a_n στις χρονικές στιγμές t_1 και t_n ταυτίζονται εάν, και μόνον εάν, μεταξύ των στιγμών αυτών υπάρχει μία διαδοχή προσώπων $a_2, a_3, \dots, a_{n-1}$ (στους αντίστοιχους χρόνους) τέτοια ώστε κάθε πρόσωπο της ακολουθίας $a_1, a_2, a_3, \dots, a_{n-1}, a_n$ να μπορεί να ανακαλέσει μέρος των εμπειριών του αμέσως προηγούμενου του. Αντιρρήσεις: Το κριτήριο της μνήμης αντιμετωπίζει γνωστές αντιρρήσεις προερχόμενες από νοητικά πειράματα που φαίνεται να δείχνουν τη δυνατότητα σχάσης ενός προσώπου A σε δύο πρόσωπα B και Γ τα οποία, αν και είναι συνεχή από νοητική άποψη με το προγονικό τους A, η μελλοντική τους ψυχολογική τους εξέλιξη τα καθιστά ασυνεχή μεταξύ τους. Το εξεταζόμενο κριτήριο επομένως αποτυγχάνει να προσδιορίσει τις συνθήκες προσωπικής ταυτότητας εν χρόνω, αφού εάν γινόταν αποδεκτό η μεταβατικότητα της σχέσης ταυτότητας θα παραβιαζόταν (γιατί τότε θα ίσχυε ότι $A=B$, καθώς επίσης και ότι $A=\Gamma$, αλλά *per impossibile* $B \neq \Gamma$). Την ίδια δυσκολία αντιμετωπίζουν παρόμοιες θεωρήσεις κατά τις οποίες το κριτήριο ταυτότητας θα πρέπει να αναζητηθεί στο νοητικό software κάθε προσώπου που μπορεί να υλοποιείται σε διαφορετικά φυσικά (βιολογικά ή μη) μέσα καθώς επίσης και τα θεολογικά ανάλογα τέτοιων απόψεων. (Φαίνεται ότι είναι δυνατό για το Θεό, για παράδειγμα, να προκαλέσει (μεταθανάτια ή μη) τη σχάση τη συνέχειας των αναμνήσεων ενός προσώπου έτσι ώστε οι εμπειρίες του να μπορούν πλέον να ανακληθούν από δύο πρόσωπα, όπως επίσης ότι είναι εξίσου δυνατό για Αυτόν να υλοποιήσει το ίδιο software σε διαφορετικά φυσικά ή μη μέσα. Είναι ωστόσο αδύνατον ακόμη και για Αυτόν να καταστρατηγήσει τη μεταβατικότητα της σχέσης ταυτότητας).

Τα πρόσωπα κατά την Baker

Σύμφωνα με την Baker, ένα ανθρώπινο πρόσωπο καθίσταται πρόσωπο από το γεγονός ότι κατέχει αυτό που ονομάζει *προοπτική πρώτου προσώπου*. Η ανθρώπινη φύση του προσώπου αυτού έγκειται, κατά την ίδια άποψη, στο γεγονός ότι το ον αυτό κατέχει ένα σώμα το οποίο ανήκει σε ένα συγκεκριμένο βιολογικό τύπο χαρακτηριστικό του homo sapiens. Μπορούμε να αντιληφθούμε την ιδιότητα που διαθέτει κανείς να αντιλαμβάνεται τον εαυτό του υπό πρωτοπρόσωπη προοπτική ως την ιδιότητα να αναφέρεται στον εαυτό του με τη χρήση της αντωνυμίας πρώτου προσώπου (ή του ομολόγου αυτής στοιχείου στη «γλώσσα της σκέψης») ακόμη και στην περίπτωση που καθολική αμνησία και πλήρης απουσία εξωτερικών (και εσωτερικών σωματικών) αισθητηριακών ερεθισμάτων κάνει αδύνατη τη χρήση οποιουδήποτε άλλου αναφορικού (ή οιονεί αναφορικού) μέσου (ονόματος, δεικτικού, καθοριστικής περιγραφής – ακόμα και της περιγραφής «ο οργανισμός που αισθάνεται το τάδε ερέθισμα, ή τέλος προσωπικής αντωνυμίας τρίτου προσώπου σε χρήση δεικτική). Πρόσωπα που όπως οι άνθρωποι κατ' ανάγκη έχουν σωματική σύσταση μπορούν να αναφερθούν επίσης στο σώμα τους τόσο σε πρώτο (*έχω ένα χαλασμένο δόντι*) όσο και σε τρίτο πρόσωπο (*σε αυτό το σώμα υπάρχει ένα χαλασμένο δόντι*). Η κατοχή πρωτοπρόσωπης προοπτικής δεν ισοδυναμεί με τη ικανότητα επιτέλεσης νοητικών διαδικασιών ή ανάπτυξης προτασιακών στάσεων. Σκεπτόμενα όντα που δε διαθέτουν αυτή την προοπτική είναι κατά την Baker απολύτως δυνατά.

Η προσέγγιση είναι ενδιαφέρουσα στο βαθμό που αποφεύγει τον καρτεσιανό διψισμό ενώ ταυτόχρονα δεν υποκύπτει στον αναγωγιστικό ανιμαλισμό ή σε λειτουργιστικές θεωρήσεις (όπως η αντίληψη του προσώπων ως software). Τα ανθρώπινα πρόσωπα έχουν ως ανθρώπινοι οργανισμοί κατ' ανάγκη σωματική φύση, θα μπορούσαν όμως να διαθέτουν άλλο βιολογικό σώμα χωρίς να αλλάζουν ταυτότητα. Θα μπορούσαν ακόμη να αποκτήσουν μη βιολογικό σώμα (με σταδιακή αντικατάσταση όλων των βιολογικών του μερών με βιονικά) χωρίς να απολέσουν την ταυτότητά τους, αν και στην περίπτωση αυτή θα έπαυαν να είναι ανθρώπινα πρόσωπα (Κατά την Baker επομένως, η διατήρηση της ανθρώπινης φύσης δεν αποτελεί αναγκαία συνθήκη επιβίωσης ενός ανθρώπινου προσώπου). Ένα πρόσωπο μπορεί να «συνίσταται» σε διαφορετικές στιγμές από διαφορετικά σώματα που δεν παρουσιάζουν καμιά χωροχρονική συνέχεια μεταξύ τους με τον ίδιο τρόπο που ένα ποτάμι μπορεί μέσα στο χρόνο να «συνίσταται» από διαφορετικές ποσότητες νερού παραμένοντας το ίδιο. Καθώς η σχέση *σύστασης* (constitution) είναι ασθενέστερη της σχέσης ταυτότητας η μεταβατικότητα της μπορεί να καταστρατηγείται χωρίς να εγείρονται λογικές ενστάσεις. Η σχέση σύστασης, όπως την αντιλαμβάνεται η Baker, ενοποιεί όντα διαφορετικών θεμελιωδών κατηγοριών που έχουν διαφορετικές *ουσιώδεις* ιδιότητες. Ένα πρόσωπο, για παράδειγμα, διαθέτει ουσιωδώς πρωτοπρόσωπη προοπτική ενώ ένα ανθρώπινο σώμα ουσιωδώς ανήκει σε ένα συγκεκριμένο βιολογικό είδος. Οι ουσιώδεις ιδιότητες των ενοποιημένων όντων

μεταφέρονται από το ένα στο άλλο. Έτσι ένα πρόσωπο που συνίσταται από ένα ανθρώπινο σώμα είναι (αν και όχι ουσιωδώς) ένα βιολογικό είδος και ένα ανθρώπινο σώμα που αποτελεί πρόσωπο διαθέτει, (αν και όχι ουσιωδώς) πρωτοπρόσωπη προοπτική.

Η Baker ισχυρίζεται ότι η μεταφυσική αυτή προσέγγιση είναι κατάλληλη ως φιλοσοφική ερμηνεία της χριστιανικής διδασκαλίας για την αθανασία και την ανάσταση. Ένα επίγειο πρόσωπο μπορεί να είναι το ίδιο με ένα αναστημένο υπό την έννοια ότι μπορούν να μοιράζονται την ίδια πρωτοπρόσωπη προοπτική. Είναι αδύνατον ωστόσο, για τους λόγους που αναφέραμε, τα πρόσωπα αυτά να έχουν χωροχρονικώς συνεχή σώματα. Τα επίγεια σώματα είναι βιολογικά και φθαρτά τα αναστάνα πνευματικά και άφθαρτα.

Η θεώρηση της Baker φαίνεται να απαλλάσσει το χριστιανικό δόγμα από τις καρτεσιανές του ερμηνείες και το κάνει πιο συμβατό με μια νατουραλιστική εκδοχή του κόσμου υπό τον όρο ότι η δυνατότητα του θαύματος παραμένει φιλοσοφικά εύλογη. Μολονότι η ύπαρξη ασώματων προσώπων που παρουσιάζουν ομοιότητες με τις καρτεσιανές ψυχές δεν κρίνεται μεταφυσικά αδύνατη (είναι μεταφυσικά δυνατό ένα ανθρώπινο πρόσωπο να επιβιώσει της απώλειας του σώματός του) τέτοιου είδους δυνατότητες αποτυγχάνουν να πραγματοποιηθούν στο φυσικό κόσμο. Κατά φυσική αναγκαιότητα τα επίγεια πρόσωπα διαθέτουν φυσικά σώματα και απαιτείται η διαμεσολάβηση της θεϊκής παντοδυναμίας για να συνεχίσουν να υπάρχουν και μετά θάνατον εκτός της φυσικής τάξης πραγμάτων. Η βασικό πρόβλημα των απόψεων της Baker εντοπίζεται, όπως και η ίδια παραδέχεται, στην αδυναμία της να διατυπώσει ένα αρκούντως διαφωτιστικό κριτήριο προσωπικής ταυτότητας. Το μόνο που μπορεί να πει είναι ότι πρόσωπα σε διαφορετικές χρονικές στιγμές ταυτίζονται στην περίπτωση που μοιράζονται την ίδια πρωτοπρόσωπη προοπτική. Η θέση αυτή δεσμεύει, όπως νομίζω είναι πρόδηλο, την Baker στην αποδοχή μιας ελάχιστα εύλογης λύσης στο πρόβλημα της σχέσης των προσώπων που συζητήσαμε. Καθώς δύο διαφορετικά πρόσωπα αδυνατούν να μοιραστούν την ίδια προοπτική, μόνο ένα από τα πρόσωπα Β και Γ ταυτίζεται με το προγονικό του Α και αποτελεί συνέχεια του. Το άλλο αποτελεί ένα εντελώς νέο πρόσωπο που δημιουργείται ως συνέπεια της σχέσης. Ωστόσο μολονότι και δύο πρόσωπα θα ισχυριστούν ότι διαθέτουν την ίδια προοπτική με το Α, η συμμετρικότητα της θεωρητικής μας περιγραφής εμποδίζει να διακρίνουμε τον σωστό ισχυρισμό. Το κριτήριο της Baker προϋποθέτει έτσι ότι υπάρχουν μεταφυσικές αλήθειες σχετικά με τη φύση των προσώπων που δεν θεμελιώνονται στις φυσικές, ψυχολογικές ή τροπικές ιδιότητές τους.